

باسمه تعالی

عنوان مقاله: مسجد؛ سنگر جهاد علمی در گام دوم انقلاب اسلامی

تولید شده در کارگروه تولید محتوای معاونت فرهنگی و اجتماعی مرکز رسیدگی به امور مساجد

بهمن ۱۴۰۳

مساجد از قدیم علاوه بر مرکزیت عبادی، مراکز تحصیل علم نیز بوده اند. مبنای این اتحاد، این بوده که خدایی که شایسته عبادت است، همان خدای خالق است که منشأ همه کمالات، از جمله کمالات علمی است. علم نیز همانند همه کمالات دیگر، از سوی خداوند و با واسطه عالم ملکوت، افاضه می‌شود؛ بنابراین همان مرکزی که عبادت الله تعالی را ساماندهی می‌کند و نماد عبودیت پروردگار است، مرکزیت تعلیم و تربیت را نیز بر عهده دارد. مرکزیت علمی مساجد تا قرن‌ها در جهان اسلام و در ایران اسلامی حاکم بود. هر فردی برای کسب علم باید به مسجد می‌آمد و علم می‌آموخت. حتی مسجد محل افاضه علم از ملکوت بود به طوری که از حکیمی مانند ابن‌سینا نقل است وقتی با مشکل علمی برخورد می‌کرد وضو می‌گرفت و به مسجد جامع می‌رفت و دو رکعت نماز می‌خواند و مشکل او حل می‌شد.

با تسلط مدرنیته بر شؤون زندگی بشر، ایران نیز به تبع، از جهات مختلف تحت تسلط این فرهنگ درآمد. یکی از مبانی اصلی مدرنیته، سکولاریسم و جدایی علم و سیاست از دین بود؛ بر همین مبنا مساجد، دیگر نباید به عنوان مرکزیت علمی شناخته می‌شدند، بلکه نهادی دیگر به نام مدرسه باید مرکز علم‌آموزی قرار می‌گرفت. این روند از اواسط قاجاریه شروع شد و در دوران پهلوی ادامه و تکامل یافت.

با وقوع انقلاب اسلامی اگرچه متأسفانه به این جدایی توجه نشد و روند سابق ادامه یافت، اما پدیده‌هایی شکل گرفت که کمی با روند قبلی فاصله ایجاد می‌کرد. یکی از این پدیده‌ها مدارس مسجد محور بود که در برخی جاها مجدداً مرکزیت علمی را به مساجد بازگرداند. یکی دیگر از این پدیده‌ها که از اوایل انقلاب راه اندازی شد، ایجاد کلاسهای تقویتی و علمی در مساجد بود. حتی بسیاری از مساجد، کلاسهای المپیاد برگزار کردند و دانش‌آموزانی تربیت کردند که حائز رتبه‌های برتر المپیاد کشوری و جهانی شدند.

پس از دوران دفاع مقدس و به ویژه از دهه ۷۰ با ایجاد مؤسسات مختلف، این مرکزیت نیز همانند بسیاری از مرکزیت‌های دیگر، از مسجد گرفته شد. مساجد کم‌کم از خدمت‌رسانی علمی حداقلی نیز فاصله گرفتند و این امور به مؤسسات و آموزشگاهها سپرده شد. اکنون دیگر کمتر مسجدی پیدا می‌شود که رویکرد علمی از خود نشان

دهد. این جایگاه باید مجدداً به مساجد بازگردانده شود؛ در کوتاه مدت به نحو حداقلی و در بلند مدت به نحو حداکثری. حداکثری به این است که در تمدن نوین اسلامی بار دیگر، مساجد محور علمی قرار بگیرند؛ این اتفاق با تأسیس مدارس مسجدمحور آغاز شده که باید ادامه و تکامل یابد. حداقلی به این است که مساجد مجدداً بتوانند در علم آموزشی نقش مکمل نسبت به مدارس ایفا کنند.

در هر دو نقش حداقلی و حداکثری، مساجد باید مجهز به پیشرفته ترین فناوریها بشوند. مقصود از فناوری، صرفاً سخت‌افزاری نیست، بلکه در امور نرم‌افزاری نیز مساجد باید به الگوها و روش‌ها و فناوریهای نوین مجهز بشوند؛ فناوریهایی که مبانی آن، ریشه دار و کهن است و روش‌های آن، نوین و کارآمد.

همچنین صاحبان ذهن فعال و زبان گویا باید به تبیین و گفتمان‌سازی برای جوانان متعهد بپردازند تا آنان را به جهاد علمی فراخوانند و آنها با محوریت مساجد به ارتقای سطح علمی محل خود بپردازند. جوانان متعهد باید به ارتقای سطح علمی دانش‌آموزان ضعیف، به ویژه مستضعفین بپردازند. در اینجا نیز یکی از مواردی که باید مورد تبیین قرار گیرد این است که پرداخت زکات توانمندی، ابتدائاً موجب ایجاد توانمندی خود فرد پرداخت کننده خواهد شد.